

E. Vilde nimeline Tallinna  
Pedagoogiline Instituut.

Pedagoogika ja psühholoogia  
kateeder.

Sirje Raik  
A-21

Algkooli õpetajate ettevalmis-  
tamisest 1920-1930-ndail  
aastail Eestis.  
(kaasaegse mälestuse alusel)

Seminari töö

Tallinn 1969.a.

## I Haridusolude üldine välloomustus Eesti aastail 1920-1937.

"Kodanliku Eesti nagu iga teise  
kodanliku riigi hariduspoliitika väl-  
loomustus vastutavuseks. Ühel poolel  
vapas kapitalistlik tööstus, põlluma-  
pandus ja kaubandus haritvad töö-  
jõudu, teisel poolel aga kartis kodan-  
lus töötavale rahvale haridust  
anda, kuna see alles süvendanud  
tema klaniteadlikkust".<sup>①</sup>

Nagu teada, oli Eesti oma rahvus-  
liku haritlaskonna karmimne pöörduda-  
tud sotsi alarivaltuse poliitikaga.  
Kodanlikus riigis oli aga vajalik ha-  
ritud inimeste kaadri (õpetajad, amet-  
nikud, arstid jne). Need olidki tui-  
ginustas, mis kodanliku riigi  
algusaastail tehis nn. "hariduspoor-  
tus".

---

① A. Elango, Eesti aadli ja pedagoogilise  
mõtte ajalool, Tartu, 1968. a, lk. 60.

Kuud haritud tööjõu rakendamisega ma-  
teriaalses tootmises tekkis tõsiseid rasku-  
si. Eesti majanduses oli kriis, mis viiti  
travalt avaldus kaheksimeendate aasta-  
te lõpus ja kolmekümneendate alguses. See  
oli tingitud Eesti valdumisest vene-  
maast, kust ta oli saanud toorained  
ja kuhu ta suuremalt jaolt oma saadu-  
si turustanud oli.

Riigiparadii koondamine ne ajal  
jättis ürgi paigud vanad ametnikud  
tänavale. "... tekkis nn. harillaste üle-  
produktioon, mis ajendas valitsust  
seisist koolisüsteemi lammutama ja kesa-  
koolide võrku draagooniliselt koondama".<sup>②</sup>

See aga tähendas seda, et töötava rahva-  
lastele jäis hariduse juurde minnagi  
võlgi kitsamaks. Kool minnagi siin-  
selle kodanuse klassipoliitika tööriis-  
taks. "... kapitalistlikus ühiskonnas an-  
tasse töörahvale haridust vaid niivõrd,  
niivõrd see on vajalik kodanuse klassi-  
huvides selles, et töörahvast "edukalt"  
eksploatendada".<sup>③</sup>

② A. Elango "Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte  
ajaloost" Tartu 1968. a. lk 60.

③ H. Saarniit "Hariduselu kodanlikes Eestis  
aastail 1920-1924"  
"Nõukogude Kool" nr. 6, 1955. a., lk. 353.

Koolides püüdi kunstlikult forsseerida rahvusliku ideoloogia nõrkust. Haridati niisuguseid õppeaineid, nagu usuõpetus, kodanikuõpetus ja ajalugu, ning usuli-  
si ja militaristlikke noorsoo-organisatsioone.

Kodanlus püüdis chitada müüri vene ja Eesti rahva vahel, külvaes põlgust ja vaenu vene rahva ja tema kultuuri vastu. „Sevastopol kummardati kodanliku Lääne kultuuri us“<sup>①</sup>

Eesti andis väliskapitali abiga mitu vii keskkooli, mis olid lääneriikide kultuuri taimelavaks.

Oktoobrirevolutsiooni päevil töölajate hulgas levunud revolutsionilised ideed elasid aga edasi ja seepärast pidid kodanlus mõningal määral olema demokraatlikum, kuid pärast riigipööret 1934. a., mis kodanlus tundis end juba küllalt tuguvana, loobuti täielikult demokraatiast.

① A. Elango „Eesti kooli ja pedagoogi-  
lise mõtte ajaloo“  
Tartu 1969. a., lk. 61.

1920. a. vartuvõetud algkoolide ma-  
dus oli põhiprintsiipsiks ühtluskool, ko-  
hustatuna enamuselt massula ja ümõpe-  
tuseta algkool.

Seadus nähti vastu nõuoguse võimul-  
pooll rahvakariduse alal teostatud uuen-  
duste ja Eestiüha Kommunistliku Par-  
ti (EKP) juhtimisel toimunud töö-  
rakva revolutsioonilise võitluse mõjul.

Reaalsiooniline kodanlus ei viinud  
aga seda seadust ellu. Rehtustati usu-  
õpetus vabatahtliku ainega algkooli  
riigi kulul. Kuid eduka usuvastase  
propaganda tõttu ei suudetud see õppe-  
aine üha kohustuslikuks.

4 klassi kariduse pidid saama kohustus-  
likuks, kuid selle teostamine edenes aeg-  
laselt, viti maal. Vastu õpilaste osas  
peaasgu üldse puudus aineiline toetus.

EKP juhtimisel toimuva reaalsiooni-  
lise liikumise nõudmiste all kodanlus  
suunatud need teotama. Kodanlus ku-  
lutas aga suure osa sellest summasest abis-  
tamise silde all koolidele õppevahendite  
ja inventari meedetsemiseks.

Paigutuse all algkooliduse omenda-  
mise raske, või ei suudetud üldse kari-  
dust vaesuse tõttu saadla.

Koolide majanduslik olukord oli vilets. Pidevalt oli puudus inventarist, õppevahenditest, näitlikke õppevahendeid üldse polnud. Mõned koolid puudused koguni koolipärgid ja korralikud klassitahullid.

Üldine õppedunne tase oli madal ning õpikute ja õppevahendite vähesuse ning kutsita õpetajate suure protsendi tõttu.

Paljud väised õpilased, kes suurel määral käimisega endale ülalpidamist teenisid, ilmusid isegi mitu nädalat hiljem. Külma soopa viies puuduse tõttu puudusid paljud lapsed tunnid.

Kirjastamatus ei viidevõimiseas andi nn. pühapäevakoolide täiskasvanutele, kuid neil esitati äärmiselt vähe majanduslikku abi, seepärast ka nende lühikesteks ajaks.

Kutsita algkoali õpetajate puuduse tõttu oli kodanlike valituse suunistel arutama õpetajate seminare. Tartu ja Rakvere seminaride kõrvalt andi Tallinnas, Võrris ja Haapsallas need seminarid. Ka Kuressaare tehnikümnaasiumi

pedagoogika kannu valmistas ette alg-  
koolide õpetajad.

Keskkoollide seaduse järgi kestis ema-  
kooli taruline kuskooli korrus 5 aini 6  
aastat (mitte üle 6 a). Kuskooli väis pea-  
le riigi ka naisikud, organisatsioonid  
avada. Nendis eii kõrge õppemaas.

Kuskool jagunis üld- (humanitaar ja  
maal) ja vikaariduslineus. Nendis sa-  
muti kütrega õpetajatist puudus; õppe-  
edusis eii madal, sst kütreta õpetaja-  
te arv suur; õpinute ja õppevahendi-  
te terav puudus, õpikute madal kua-  
litate.

Kõrgema hariduse sai omendada  
Tartu lütkkoolis, mis peamiselt valmista-  
ti ette juuriste ja usuteadlasi. Väisest  
kihist pärinevad õpilased tükki ei  
suutnud majanduslike raskesti töt-  
tu ülikooli lõpetada.

Naorsugu kavataci kodanliku  
natsionalismi, klerikalismi ja mili-  
tarismi vaimus. Õpilastele püüti illus-  
tada ja manevrida kodanliku riig-  
gi klamalemust. Arendati Vene ja  
nõunoguole vastast kampaaniat.

Kodanliku dik tatevri aastail

olid õpikud läbi imbutatud „piiblitõ-  
dedest“. Kõs ei õpetanud neid si-  
nukohalt lähtudes, kuusati taga.

Vaatamata kõigile tagakiusamis-  
tele, kuusid koolides usundilised ideed  
(Võru õpetajate seimuar). Leidis tunde  
kida õpetajaid, kes ei lähtunud õpe-  
tamisel ametlikult idealistlikest  
positiivsetest. Ajalikes „Kavatus“ il-  
mus kida demokraatiline artikleid,  
kus kõniti vaeste õpilaste riikliku toetuse,  
rohkem summasid rahvaharidusele, kri-  
tiseeriti klerikalismi ja rassionalismi  
vaimus kirjutatud õpikuid.

Progressiivsed usundajad tahtsid koo-  
li vahastada uue mõjudest, teadus-  
likult positiivsetest lähtuva õpetuse  
ja haridussüsteemi demokratiseerimist,  
hariduse kättesaadavust toetava rahva-  
lastele. Väideldi ühtluskooli põhimõte  
te usk - kogu rahva jaoks uus haridus-  
süsteem, vaba pääs algkoolist keskkooli.

Ühtluskooli I astmes oli seadu-  
sile nähtud kuueklassiline algkool.  
Tegelikult oli aga 4 klassiline see.  
II aste oli 5-klassiline keskkool-gümnaa-  
sium (või ja riiklikud, maasellised).

Keskooli I ja II klassis oli ühine õppe-  
kava, alates III jaguast viharudeas  
(põhilist üldhariduslikud kool).

Keskool andis ärgi ülikooli astu-  
mises eesmärgi, kui vabalt kehti  
on.

Kui lõpetasid 6 k. ja keskooli  
või viikooli ei lõinud, pidid veel  
2 aastat teieenduskoolis koolima,  
kui peanõu ka panti oskamine  
õpetamisele.

Koolimata koolist, et paigut kor-  
ra pinnale ei saanud õppida või  
kõrvaltood õpingud, karmas keskooli  
õpilaste arv. See oli tihti tuud revo-  
lutsioonilist vaitlusest sõprajärgseid  
aastail; pealegi ei teinud kodanlus  
peale õppemise kehtestamise viisi  
taastusi.

Kriis näitas kapitalistliku arengu-  
võimaluste pinnalt kodanliku ühise  
tingimust. Teenis hariduse ühepro-  
duktiooni probleem. Selle tulemusena  
kodanliku koolid, tõusis lühiklasside arv  
(nõus aastas 6 k. ühis ruumid norma-  
ga). Õppetöö tase langes, õppemise  
mureus; rahapinnale tõttu õpilaste  
arv langes.

1927. a. tunnustati sotsialistlikku propa-  
ganda ja apaloo materialistliku kä-  
sitlus lubamatuna. Suurenes usinope-  
tuse tähtsus, loodi sellesse suu-  
duslikku sõjalist õppus.

Demokraatlikel - humanistlikel  
positiivsetel aruval õpetajatele  
arvati väga sõjaline õpetus vastu-  
koelis. Koolimata tagamisel samas  
tähtsust paeval õpetajatele anna töös  
materialistliku - ateistlikult positiiv-  
selt, näitused ühtlaseks mõtet,  
kõrge hädasõnast töötajate lastele.

"Õpetajate lehes" võideldi kõrgel  
kehtelamise ja haridusvõime kõr-  
gumise vastu, juhtis tähelepanu  
õppeloo tasele ahvardavale langusele  
lühiklasside arvu suurenemise tulemu-  
sena. Majandusele kriisi aastal  
võllandati paeval õpetajad, piduval  
alandati palkasid. Õpetajate semina-  
rid sulati, sest need olid maksuvabad  
ja seal õppis paeval töötajate lapsi.  
Seminaridele oli tähtis osa õpetajate  
meeluse kergendamisel.

Tallinnas seminarid I ja II kl.  
suurel esimesena. See palusid  
juhustada, mis EKP algatusele tule-  
musena oli seal klassiõpetuse näim kergend.

1930. a. tuli õpetajate seminaride sulgemine uuesti tavalise päevakorda. Suluti Võru seminar, laadema ühiskõnnakuseni pedagoogiline haru.

Seminarides töötasid märksistlikud ringid / eiti aktiivselt tegutses see Võru seminaris).

1932. a. suluti ka 3 viimast seminari: Saare, Rakvere ja Lääne-maa. Nüüd jõi algusele õpetajate ittevalmistamine toimuna keskkoolil baseeravas kahe-aastases pedagoogiumis, mis algul oli määratletud.

Sotsiaalses keskkoolis valitses tihedat teooria ja praktika vahel. Keskkooli-õpetaja oli võrdunud füüsilisest loost. Kutselast tööd oli aga raske liida (koolide koondamine). Kesk-koolis õpilaste arv sarvas, sest seal sai tegelikus elus vajalike osausi ja need koolid olid enamuslikult määratud.

Hariduse omundamine olid suured probleemid, seepärast oli kodanlik valitus seadnud arutusele võtma uue koolireformi. Siin tahtis kaasa minna : 1) kas keskkooli aluseks pöägu algusele 4 kl. või 2) 6 klassi.

Lõpuks sai teoks uus reform, mis hõlmas I ja II klassiga põhi paralleelset algkooli I ja II klass. Programmid olid aga siin erinevad: et astuda hõlmasi, oli vaba lisaõpinguid kuskooli algklasside korruse järgi.

1934 a. avati uute kiskoolide I ja II klassid. Viimastene võisid astuda algkooli II klassi lõpetanud.

See reform tähendas ühtluskooli lammutamist ja dualistliku koolisüsteemi rajamist.

Avaldati poliitilist survet õpetajakonnale. Õpetajate õigusi kärbiti. Neid võidi vabalt ühest kohast teise ümber paigutada (ja nõrgemalt madalamale) ring vallandada.

Õpetajad võitlesid fašistliku-reaktsioonilise koolipoliitika vastu: nõuti koolikohastuse piirandamist, õpetajate tööstuse jne.

Näunogorae liidu koolide edusammudele nuru mõju testis (pedagoogiale), eripärast nõuti:

- 1) ühtlast algharidust (võimaliselt nõrgemale elatav);
- 2) taastamatu edasimineku võimalusena sundumise alghariduse astmelt kõrgi pürgmise astmelt koolidest;

3) masinate koolitüüpide seos;  
näuti, et masinateid olid kolmeklas-  
silised ja algkoolid 6-klassilised. Ei taci  
5-klassilist keskkooli.

Uue seadusega legaliseeriti alg-  
kooli 6-klassisele järgnev 3-klassine  
keskkool - realkool; algkooli 4 klassi  
järgnes 5-klassine kinnool-program-  
maarium.

Võitlus toimus realkooli ja program-  
maariumi vahel, kumb pidi domineerima.  
Lõpuks avati realkoolide rah-  
nem. algkooli I ja II klassi ning pro-  
grammaariumi I ja II klassi program-  
mid ühendati.

1937. a. avati taas Tallinna ja  
Tartu seminarid. See tähendas aga  
 seda, et keelimata noorukute reapi-  
sovilisusest, ei suutnud ta pidur-  
dada tööraha klassiteadlikkuse  
tõusu.

## II. Usutlusele saadud andmed.

### 1. Andmed septitskaaslaste kohta.

Usutlusaaslane Toomus, Andres Johani poeg sündis 15. juulil 1910. a. Saaremaaale Torgu vallas Kaunispea külas väine-taluniku pojana.

Tema isa oli aland ja õpetaja. Alghariduse sai ta kohalikus algkoolis (6 kl.). Edasi läks õppima Saaremaa Ühiskõnnuasiinimise Lühissaare linna, mille lõpetas 1929. aastal.

Pärast gümnaasiumi töötas puhur-eisel töödel. Järgnes sõjaväeteenistus.

1934. a. alustas A. Toom õpinguid Tallinna Pedagoogilise üldharus, mis andis Tallinnas Nene tänavale. (nimebril usutlusaaslane ei mäleta)  
Seal õppis ta 1934 a. - 1936. a. ni.

1936 - 1941. a. töötas A. Toomus õpita-pana. Töö katkestas sõda. Sõja ajal teenis Toomus Punarmees. 1951 - 1955. a. lõpetas ta Tallinna Pedagoogilise Insti-tuudi geograafia alal. Praegu töötab A. Toomus ENSV Valvurilinnas õpetajate

Täendusrühmitunde õppivahendite ra-  
kendi metoodikuna. Asub see Tallinnas  
Savala tn. 23. Oukohal on Tallinn  
Taelhmanni 50-P. Telefon töökojal  
44-572.

## 2. Pedagoogilise õppeasutuse materiaal- ne baas.

Õppeasutus (Tallinna Pedagoogium)  
on asutatud August Kussi poolt  
(aastal ei mäleta). Õppeasutuse kuu-  
lus aas maja: koolimaja ja inter-  
naat Vene tänaval.

Koolimaja oli vana ehitus. Täenao-  
liselt oli teda ümber ehitatud.

Praegu on seal töölinnaste kool.

Lapas olid kummid baklaskile.  
(pedagoogiini harputusale õpilaste-  
le). Seal toimusid mõningad üri-  
tused ka pedagoogiini õpilastele.

Internaat ja loagurumendid peda-  
googiini klassidele olid Vene täna-  
val teises majas. Rumis piisas 42-4  
õpilastele. Siinustus - horisontaalsed aoi-  
lanaad ja koolid.

Koolid kõrvalhooned Vene tänaval  
polnud.

Pedagoogiinil oli eksperimentaalne  
psühholoogia kabinet (asukoht arutuse ra-  
pamiist saadik), mis varustatud  
mitmesuguste aparatuuridega.

Karputuskoolil oli bioloogia kabinet.

Muusikaariistadul oled sümpoo-  
nia orkestri pillid. Klavverid asigis  
muumidus (aa koridoris!).

Käsitööklan oli karputuskooliga  
ühine, varustatud puudutööpüüandega  
ja mõnede luuasepatöö vahenditega.  
Masinad poleud.

Koolile kuulus aed aiaaonaga  
kannamäe (loomaaria lähedal), pra-  
gune puuasse ja aiaud liide kaldal,  
Vesivärska ja Tempi tänavate va-  
hel. Kantiati aeda pedagoogiinil  
üldpidamiste huvide. Seal toimus  
õpilaste ka aiaudispraktika.

Sporoliräepakul õppearutune poleud.  
Internaat arus Vene tänavale. Kool  
ja udisõpilastele summaarigi aei xal  
2 tuba. Taidu valmistamise väima-  
lus püudus. Auti vaud leed. Kõn-  
na söodi liina/sööalates.

Muudamaadi sisustus: voodid, õõna-  
pid, muud lauad. Taiduaprid  
alid eraldi muumid. Mõõbl kuulus  
arutunee.

Toas oli õpilasi 10-12. Satsunadasi  
teenindav personal: tütar, koristaja,  
pühapäev (kõnetaja).

ühiskondlastest ei olnud.

Õppeaastu polnud. Õpilased sti-  
pendiumi ei saanud.

### 3. Kaadrid pedagoogilise õppeasu- tuse.

Director: August Kuks Klausini p.

Inspector: Rataspepp

Õpetajad: Luik (matemaatika)

Talts (loodusugu, geograafia)

Välke (aiaugu)

Rataspepp (eesti keel)

Altoa (eesti keel)

Tedre, H. (soome keel)

Tedre, E. (aiaugu)

Sepp (aiaugu)

Viisaar (ped. aiaugu)

Kuus (psühholoogia, didaktika)

Jürgenson (keeli teoreetika)

Kaare (naistöö)

Rauduus (võimlemine tütarlastele)

Johäts (sõna keel)

Prüel (muusika)

Seelila (laulmise meetodika)

Pärtel (matemaatika meetodika)

Silole (üldõpetuse meetodika)

Metoodiliselt olid õpetajad progressiivsed  
tugivad põud. Vastavalt koeli iseloo-  
mule oli läbisaamine õpilastega seltsi-  
mehelik ja loomulik.

Õpetajate edasise käekäigu kohta  
ei oska veelist hinnanguid anda —  
osa elavad, paljud on surinud. Väi-  
mude vahetusel 1941-1945 on A. Toomise  
teada „kõikuma läinud üs õpetaja  
(Pruul),” Põhjust ei tea. Praegu tun-  
tud teadlastena töötavad N. Alltoa  
ja M. Tedre.

A. Toomise andmetel said õppepõud  
tasu rahas (kas riigilt või linnalt,  
ei tea). Direktor sai aruata vasti  
200 krooni. Peale pälga olid direktoril  
korteri, kütte ja valgustuse kulud tea-  
tud ulatuses.

Õpetajad elasid tõenäoliselt oma  
korterites. Direktoril oli korter 6 toaga.  
Üksikud inimesed elasid möbleeritud  
tubades (Pruul, Tedre).

Tolleaegne pedagoogilises tegutses sel-  
mapaistnud õpetajad oli mitu (õpi-  
lastele imponeerivad isiksused). Märki-  
da võib A. Kuksi tegurist õpikute tol-  
kipana ja autorina (Psühholoogia  
õpiku tõlge Tšerjanovi pärgi, filosoofia  
õpik professor Jerasalenni pärgi, loomina

kulle grammatika jt.).  
Täiend Tallinnas pedagoogia on  
oma tegurite hakanud silma paist-  
ma hiljem (V. Altoa). Väimale on d  
perioodiks on ka tustel mõningad  
artiklid / Silaet üldõpetuse küsimustes,  
Pärtil matemaatika tövikiire auto-  
riia jt.).

Õppeaegade ühiskondlike tegurite  
kohta pühendavad andmed, direktor  
Kus aei enne pedagoogiaini tööle  
asumist linnaõnneis.

Enamik õppeaegade olid ülikooliharidus-  
ega spetsialistid. Õpetajate kvalifi-  
katsiooni tõstmise ja edasiõppimise  
polnud tal apal probleemias.

Õpetajate karistamisest ja valla-  
damisest õpilased midagi ei tead-  
nud.

A. Toomane teada aei Tallinnas  
Pedagoogiainis: kareitär, 2 mapahid-  
jal, koristapad. Kohustused, töötam,  
kommunaalkahtemud aed üldised.

Küsitao ei mäleta, et megi oles teude  
inspekteerimud.

Kuna pedagoogiaini õpilased aei  
täiskamand inimud, siis ei kariste-  
riud lastevanemate ühisimust üldse.  
Vilistlastoju olemasolust ei tea A. To-  
man.

Nõit-alla kinnusid õpetajad tal ajal  
eksistentsiaalse organisatsioonidene. Õpi-  
lased sellel nädalgi ei teadnud.

#### 4. Õpilased pedagoogilises õppeajutuses.

Õpilaste vastuvõtt 1934 aastal peale  
sümmeaastast vähega toimus nohu-  
si korras eesamitega. Õppida soovijate  
oli palju (arvatakse 4 õpilast igale  
kohale). Iseastumise eesamud olid kül-  
lalt mitmekülgsed. Suli soovitud, näi-  
data oma muusikaalust, tähelepanu  
omadusi kontrolliti tisti abil (laadi-  
naueluse tead anti kätte ja saati te-  
li teatud tähed pidevalt muuta tein-  
mata. Eriti rõhku pandi muusikaal-  
selle.

Õpilaste vanemad väga erinevate  
kutsedega. Oli talupoegade, riigi ja  
omavalitsuse ametnike, õpetajate ju-  
lapsi. Isiklikele päritolu kohta huvi  
ei teatud, mürged andmed selle koh-  
ta ei teadud.

Õpilased olid õppimisele tui-  
nud peale keskkooli lõpetamist.  
(er narem, er hiljem). Olid hui-  
tud õpetajatele omamõistest, sst

tol ajal old õpetaja tööala küllaltki  
ahvakkas. Tõrse suhtuti vastutustun-  
de ja heviiga. Koos üllastiga õppinud  
sa vene õppeaastaga hoolide jaoks ette-  
nähtud õpetaja-kutse taotlejad. Vee-  
li vastu need, kes olid tõimelised  
istis kuus putaralist loengutest aru  
saama (v.a. vene keele ja kirjanduse  
alal loengud). Läbisõamine ena-  
rabel olei hea.

Õpilaste idealine elukäik: esimeel-  
se grupi oras töötavatel õpetajatel  
10; kodumaaalt lahunud ja tead-  
mata kadunud 7; muusika alal  
2, maapõuuskäit alal 1, teaduse  
alal 1. Vene nühma kohta and-  
med puuduvad.

Enamavahelised suhted olid väga  
ultimelikeks. Õpetajate suhtuti  
vastavall õpetaja isiksuse, kuid iga-  
ti aspalikult, ust tegemist olei täiskas-  
vanud inimestega. Poliitilise min-  
gide suhteid polnud. Haridusele  
küsimused loomulikult huvitasid.  
Teiste keelde õpilastega kokkupu-  
teid polnud.

Tööd olei palju ja päevad  
pinaad: loengud, harjutustunniolal kü-  
lastamine, õppirantina, töö tööaoda-  
des, aias, orastis, laulusoor, kaaluseade,

näitemäng. Eiid omad mured ja rõ-  
mud. Skandaale ja õnnetusi eriti mai-  
nimisväärsid polnud.

Üldise aii na isineid huvide piires  
oli tähtis koht esnätt toäl, õpinguil,  
el omada aatse ja sellas väärikalt  
ette valmistada. Sellise suhtu ti täie  
tõidusega. Iadaleid - ii mäleta loo-  
tute ja pethumate seeria pargus hil-  
jem.

Kohalise aefentiga inimesi õpetapa  
kohale ii väetud. Kohalise kasvatusse  
tundiduse suhtu ti väga tõsist.

## 5. Õppe- ja kasvatus töö korraldus.

Õppeaeg asutusis kestis 2 aastat (güm-  
naasiumi baasil).

1. augustist hakkas praktika aia-  
toos, õppetöö lõppes juunis. Õppetöö  
seisis aendal riieilisel ja aivikilisel pu-  
hadel, mida üleriigiliselt tähistati.

Õppitöö algas kell 8<sup>00</sup> hommikul  
Ene lounal oli 5-6 loengut, pealtõu-  
nal muusika, laulusoor, harjutused.  
Vahetunni pikkus 10-15 minutit. Lõuna-  
vahepaeg 2-3 tundi (täpselt ii mäleta)

Üldkoogumised olid pidulikel puh-  
kudel, aii na sis, aii puti soida na-  
palineus.

Õppeaeg lõppes ilma suuremõnita.  
Kus noortas tunniplaan - ei ta. Alg-  
kooli tunniplaan noortamist põhi-  
mõttele tuuti.

Õpilaste teadumisi hinnati sõ-  
nalisel vormis. Käitumise kohta  
hindeid ei pandud.

Kursuse lõpetamine toimus  
kõigile ja arvestustega, mis kan-  
di õppeaamatusse. Pedagoogiini  
lõpetamine anti õpetajatele kan-  
didandi tunnistus, mis andis õigu-  
se töötada õpetajana. Kaks aastat  
hiljem lisati praktikastatuse ann-  
anne ja sellele võis pürgeda kate-  
dristuse väepandumise.

Piduliant lõpuaktustel A. Toomus  
mudagi li mäela (arvatavasi mud  
toimustid siiski)

## 6. Õppe- ja kasvatus töö siin.

Pedagoogilistest õppeainetest oli psühho-  
loogia, pedagoogika ja didaktika, pe-  
dagoogika ajalugu, koolitruiskoid  
aiandus (koolivaiad). Peale selle  $\frac{1}{2}$  klas-  
sise kooli programmi kohaselt õpe-  
tati kõigi ainetel metoodikad, muu-  
sikal, koorilaulu, näitekuusti aluseid,

hääleseadeti, sassa ja soome keelt.  
Nädalas üht loengut 1-3 tundi.  
Pramiinell kasutati loengumeetodit,  
osa ka praatina korras.

Usiõpetus oli koolis õppeaine ja  
sellise suhtuli sama aspaalime-  
ga kui teistene ainetesse. Kuudas iga-  
uas isinlikult usiõpetust tõelis, ei  
tea / kuudas ise soovis). Uas keersuse-  
kaaslastest muutus kiipem tõeliselt  
usalinuus / mitte küll selle tõtte, et ta  
pedagoogiinuis pidi usiõpetust õppi-  
ma.

Õpikuid ei olanud. Uedainu ka-  
sutati põhiliselt loengute matupai  
ja uendas näidatued kiipandust.

Raamatuid kasutati sassa ja soo-  
me keele tundoides / milliseid, ei mäleta)  
Lutoodikate õppimisel olid rapalinnu  
kooli vastarad õpikud. Rapalinnu kir-  
pandust tuli oual ise hankida.

Pedagoogiinui praatina raamus tuli  
piale metoodika ärakuulamisest külas-  
tada tuude harputuskoolis, kus õpetas  
sama metoodik. Saanud metoodikult  
teema, valmunistati ne proovituunuis ette  
ja anti 1-2 kiidetundi metoodia  
ja oponentide puuresolekul igas aines.

Praktiliste tööde vormis toimunud: tööõpetuse alane töö tööstuslikes, aianduse praktika, kallatsioneerimine (härbaarvimine), koostööd propa-  
mistamine, klavrimäng, joonistamine, käälesade, töö orkestriga, koostööd, näitekuul (ilmesas lugemine), map-  
pidamine (tütarlastele), psühholo-  
gia esperimentaalid, õpilaste indivi-  
duaalse tundmaõppimine (raallu-  
rihikute täitmine) ja ravatusele  
sissuga seotud organiseerimine har-  
patuskoolis (kõnnimapaalude asemele).

Kavatuslik eesmärk oli üldiselt valmistada ette tuguvaid õpetajaid  
5 klassilistele koolidele, mispuhul pe-  
ti silmas koostööd ja koostööd  
se rapamist, muusikalise võime are-  
damist - valmistati ette rahvavalgus-  
tapad, kus oleksid võimelised koostä-  
looma mitmel alal. Õpilastel näuti  
pedagoogi vastavad väärilised käitum-  
ist kõikjal. (Õpilaste käitumise pä-  
rast konflikte ei tekkinud).

Pedagoogi line muu-  
apae Kuu- ja tääne-Euroopa valetsevad  
moodusamale kavatusel ja õpetamise muu-  
dardel propageerimise ja teatustamises  
sellis aras olid kodanline Eesti koostä-  
silmapaistavad edusamine teinud  
(Joh. Käis jt.).

Eelisi mõputusvahendele õpilase suhtes polnud vaja kasutada. Kasutati kõige rohkem selgitusi ja seamismetodeid. Ergutus õppimises see igal ajal endal olemas - tahtmine õppida. Distipliin oli olemas, selle vabadust teadsid kõik iseendas. Kasutati ei kasendatud. Väpaheidneid peatumiseid ei miteenud.

Pedagoogiini töökuuam korrapärapid polnud. Harputuskoolis olid korapidapad õpetapad nagu tavai-sell. Klasi puhatapa see vahendapad direktiooni ja õppituma vahel.

ülekooliliste üritustena olid kontsurdid. Kontsur külasnäigud Tartu ja Soome. Koraldati kinniseid koosvi-timisi ja taatruõhtuid õpilastele. Sinistati neid näideadilega, muu-saaga ja esinemisega. Koosviitimi-sed olid tasuta. Aralike kontsuride tuludist kaeti saadi üür. Kui sellist oli ülejääke, siis seda kasu-tas arvatarani kool.

Õpilasarorganisatsioon ei olnud, ringitööd saamuti mitte. Kõia, mis toimus, oli õpilase arvatis õppetöö lahutamata osa, millest tuli osa võtta. Mõned õpilased olid sama-aegselt Tallinna Konservatooriumi

õpilastel. Üksikud olid suurel määral organisatsioonides tegelanud. Õpetajad toetavad igati nõudmisi tööl vähepool kooli.

Kas oli mõnel õpilasel sidemeid põkandavaliste revolutsiooniliste organisatsioonidega, seda teist ei teadnud. Kõigi oma poliitilist meelust ei avaldanud. Pedagoogiumis õppinud on saanud mõnedki tegelased, kes hiljem on aktiivselt osa võtnud töölise liikumise partei üritustest.

7. Andmeid vestluskaaslaste hilisema elukäigu kohta pärast õppeaastate lõpetamist ja õpetajakutse omandamist.

Pärast pedagoogiumi lõpetamist töötas A. Toomus õpetajana Riigi Koolikandekoolis 1a., siis Tallinnas Kivimäe algkoolis (praegune 29-s kool) auni 1941. a-ni, mil algas sõda. Suvelisatsiooni ... tööpatarei Üraalis, Eesti rahvusväeüksuses, lahingus Viliandis lüki all ja teiste rannete auni 1944. a sügiseni, mil sai haavata lahingus Saaremaal. 1945. a. dekobilitseeritud invaliidina. 1945. a.

näginel pandi Tallinna Kesrapiosoi  
haridusosakonna juhataja kohale,  
mist lahkus ravilinnale tölle.

1946. a. töötas Toomus Tallinna  
Seminaris harjutuskoolis.

1951. aastal asus õppima Tallinna  
Pedagoogiumis mittestatsionaarsesse  
(vaugõppe) osakonda geograafia viala-  
le ja lõpetas selle 1955. a. 1952. a.  
alates Nabariialia õpitapale Tšein-  
dusinstituudi geograafia kabineti  
juhataja. Praegu töötab A. Toomus  
samal asutusel õppevahendite ka-  
bineti metoodikuna.

„Tõo Tallinna Pedagoogiumis andis  
mulle pedagoogilise teadmisel ja  
osumel põhilise raudvara”.

Töötati teadlikult, põhjalikult, püü-  
des suundada teie, mida panuti.  
Seda sellepärast, et taheti saada  
õpitapa elukutsel.

Vastavalt programmile püüdis  
spetsialiseerumise võimalus kitsama-  
le aiale (te) nägile, mistõlle ei saanud  
vialisele metoodikale küllaldaselt  
süveneda.

Koostikorraajadus 1920-30 aastatel:

töölingimused - koostimapaal / maal) olid  
üldiselt rikevad / üiti 20-ndatel  
aastatel). 1940. a. -s keris kulla „Ker.”

mis" ja korralikke koolikoheneid, mis enam-vähem rahuldavad tolleaegseid tingimusi. Kortereid tuli endal taluda ja amulatist (maale maasis oma valitsus aoteri, kütte ja valgustuse eest) õpetajad, kelle puudusel, ehitasid endale majad. Klassid olid näe looduslikkomplektidena (olemas ruumide suurusel ja õpilaste arvust, liana- des töötingimused paremad. Õppetun- diol norm oli tunduvalt suurem kui praegu (27-28 t. nädalas). Käs- sivälise töö normide määras õpetaja ise oma huvialade järgi. Õpetaja palga peeti ümbruskonnas alati ka- dedusväärses. Õpetajal puhust 3 kuud. Enast täiendamise ja kur- sused näidi vabatahtlikult omal hulul, omast puhkeajast.

Koolidirektor (puhatapa) oli tavai- liselt silmapaistvamaate võimetega pe- dagog. Liina, või maaasuna kooli- valitsus igapäevast tööd ei seganud. Liiaoludest tuli arvestada valla oma- valitsuse tegelasi, kelle poolt õpetaja kohad täideti valimiste teel. Õpe- tapa pidi nende soovidega arvestama. Enamasti nõuti õpetajalt kultuuriti- glasi võimeid (lauemasori, orastripuhi näitleja/võimeid).

Kontrolle ülemuse pooll õpitöö sin-  
pa avalileedi üle oli nõrk, mistõttu  
muremad lüngad töös avastati al-  
les inspekteerimisel (nord aastal). Di-  
rektor näis väga harva õpetajate  
kuude kuulamas.

Suhted lastivanematega olid taga-  
sihoidlikumad kui tänapäeval. Õpi-  
laste ebasipondamine olles tema  
enda tööst, ta vastutas ise selle eest.  
Käitumisküsimusi tuli lahendada  
lastivanematega, need need oli vähe.  
Õpetajate suhtuti täie lugupidami-  
sega.

Õpetaja kodumeikes Eestis oli küllalt-  
ki sindluntatud töötaja (rahuldav palk,  
suhetult kõrge töö). Külgirõim koalises  
vastava ideoloogia samatamine eest õpe-  
tajasoonas. Nõuaguse võimuga nõu-  
lematult kaasanimepoist sekkretselt  
ei tea A. Toomus minetada, ega sa  
sida, kas just need võitlesid Isamaa-  
sõjas. Nõuaguse Armes või mias reegi  
kaandatas repressioonide all, mille pärast  
karistatud. „Selle küsitluse põhjal ei  
saa vastata, ega annudega vägendada  
tegelaust“ (A. Toomus).

1920-30. a. Eesti pedagoogiline etteval-  
mistuse saamine unustlemises.

I Andmed võtlusmaastiku kohta:

- 1) puu- ja mets- ja väinimäe,
- 2) riimiala, keht, sõtsiaalne päritolu  
(sündinud õpilaja, aednik jne.  
lapina).
- 3) Sulline on olude du- ja hariduse-  
kõik nuni pedagoogiline õppematusse  
(seminar, pedagoogiline, pedagoogiline  
klass, pedagoogilised kursused jne.)  
õppimise (või teole) annimiseai.
- 4) Selle õppematusse annitlin nimetus  
ja augeht.
- 5) Mis apant mis apant võtlusmaastiku  
õppis (kellena teatas) selle õppematus-  
se?
- 6) Võtlusmaastiku praegune olukor-  
tus- ja olukor (põhi kadrus ja teifon).

II Pedagoogiline õppematus matriiaalne  
baas.

- 1) õppematusse annimise / kelle poolt, mil-  
lal, augeht).
- 2) õppematusse lähim ümbrus / loodustik,  
sotsiaalne). Sullistel kaalutlustel asi-  
tati õppematus just võnna kohta.

- 3) Kuidas nägi väga õppehoone. Lillal, kelle algatusel, juhtimisel, kulul see ehitati või omandati õppeasutusele. Kuidas hoonet apra jaoks on ühtlasi ehitatud. Kas hooned on praeguseini säilinud. Lillale seda praegu kasutatakse?
- 4) Ruumid. Ruumide iseloomustus pedagoogilisest ja hõigileiilisest seisukohast. Ruumide sisustus jt. mööbel jt. esem.?
- 5) Tõrvalhooaeg, mis kuuluvad õppeasutusele. Andmed nende sisustuse ja kasutamise kohta.
- 6) Liinugrupid õppekabinetid olid olemas, mis apart ja millise sisustusega. Õppevahendolite kogud. Muusikariistad.
- 7) Töökopad ja misapart millise sisustusega.
- 8) Raamatukogu, raamatute arv. Mis kelles ja millise sisustusega olid raamatud. Laenutamise korol.
- 9) Õppeasutusele kuulunud maa-alad, nende suurus / kui võimalik, lisada plaan). Lillale neid kasutati. Kes kandis.
- 10) Kas õppeasutusele oli õppekateedrid. Mis ajast, kui suur, kus asus. Millise hoonetega. Lillale seda kasutati.
- 11) Kas oli spordiväljak. Mis ajast, millise varustusega. Väga suurus.
- 12) Kus oli internaat. Kõik ruumid, kus õpilased magasid, kus valmistati toitu. Internaatide sisustus, voodid, toidukapid jne. nende hoidmine ja koristamine.

13) Õpilaste arv internaatides. Nende elutingimused ja pööranägemine. Milline tehindaw pööranägemine oli internaatides. Millist tulu maksis neudele.

14) Mis ajast ja mil määrab ari korraldatus õppeantures ühisteistustes. Kui palju õpilasi võeti kellest osa. Kui palju maasi toidu eest. Kelle õpilast sovi toidu taru. Kelle arv.

15) Millised olid õppeanture tulud. Kuid ja kui palju neid saadi. Kui palju ja mille eest maksti õpilaste õppeanturele. Kas õpilastel said stipendiumi. Kelle summas. Kellel maasi stipendiumi. Kelle määramine kind.

### III Saadud pedagoogilise õppeantures.

1) Mis nimelise töötas. Kimpeldavas õppeantures direktorina, inspektorina, õpetajana, nende nimed rahvus, vanus, haridus pedagoogiline itlevälmistus). Kinniguseid aheid üs või teine õpetaja õpetas. Millised olid nende pedagoogilised, metoodilised ja poliitilised vaated. Lõbisaamine õpilastega. Nende välbomustamine nõidete vdral. Milliseks kujunis nende edanne elukäik.

2) Mill kupa, kui palju ja kellel said ped. õppeanture õpetajad/direktor) töötas.

- 3) Kõus elavad õpetajad (direktor, inspektor).  
Nende korteritingimused.
- 4) Õpetajate tunnistamine riigis. Nende  
ametikohtumised peale õpetamistööd.
- 5) Koolilõõga mitte seotud ametid või  
töökohad, mis on seotud õpetamistööga.  
Tasu nende eest.
- 6) Pedagoogilises tegevuses silmapaistnud  
õpetajad. Nii nagu nendes pedagoogiline  
töö progressiivne. Töö siht-  
põhised tulemused. Kõs nendest õpetaja-  
test on kirjutanud pedagoogilise  
ja metoodilise sisuga kirjutisi ja  
mõtteid (juhendid, artiklid, õpikud  
j.t.) nende pealkirjad.
- 7) Kirjeldatava õpetamistööga  
ühiskondlik tegevus - kultuuriline  
määratluslik poliitiline. Üksikute  
õpetajate silmapaistvaid saavutusi  
sellisel alal.
- 8) Õpetaja kvalifikatsiooni testimine,  
edasiõppimine.
- 9) Õpetajate karistamised vallanda-  
mised repressioonid - kelle poolt ja  
millel põhusel.
- 10) Õpetamistöö tehniline personal, sil-  
mapaistnud (üldarv) koostis, kohitused,  
töötamine, kommunikaalteenused.
- 11) Kõs inspektoril õpetamistööga ja kui  
sageli. Inspekteerimine üldine laad:  
millel viitakse tähelepanu. Millel  
konkreetsed juhtumid andis inspektor  
õpetajale millises vormis, milline, kir-  
jalik, õpetamiskogu koostöökul. Kõs ja  
mis põhusel esineb konflikte, lahkarvamusi  
inspektori ja õpetaja vahel.

- 12) Õppeasutuse ja lastevanemate koostöö ja selle vormid. Lastevanemate suhtumine õppeasutusse ja õpetajateni.
- 13) Vilistlaskogu alevilasele koostöös, tegivormid ja tulemused.
- 14) Õpetajate organisatsioonid kirkude-va õppeasutust õpetajate osas alles.

#### IV Õpilane pedagoogilises õppeasutuses.

- 1) Kuidas toimis õpilaste vastuvõtt. Kui palju oli õppida soovivaid. Kas kõik pidi üsna sise. Määritusi nime-astumiseksamitest.
- 2) Lastevanemate tegevusalad, sotsiaalne ja rahanduslik seisund.
- 3) Kas nimeliselt õppisid kelles õppeasutuses. Õpilaste välbomistus rändeti vabal. Kulliniks mupus nende idand- ne elukäik pärast õppeandure lõpetamist.
- 4) Kas õpilastest (õpetajatest) on hiljem muutuks saanud kultuuri- või ühis-koonnategelaseks, revolutsionäärina, tead- laseks, tööstriindlaseks.
- 5) Õpilaste omavahelised suhted, suhtu- mine õpetajateni välgaspoel õppeandure toimuva poliitika, haridusliku, teiste koolide õpilasteni.
- 6) Eredamad sündmused õpilaste elus, naepad, mured, õnnetused, skandaalid.
- 7) Ideidid ja isiklikud kuvid, ideaalid, lootused, pettused.
- 8) Õpilaste keheline areng ja tervislik seisund.

## V Õppekavastustöö korraldus.

- 1) Õppeaega (kuumure) kestvus õppeasutuses.
- 2) Õppeaega struktuur: õppetöö algus, lõpp  
õppetöö vahetuvahetajad. Suulistel juhul-  
del (riiklikel / kiriklikel jne. pühadel)  
õppetööd peatatakse.
- 3) Õppeasutuse päevarežiim. Mis kell  
algas õppetöö. Õppetundide arv ja  
pikkus, vahetundide ja lõunavahet-  
aja pikkus. Mitu õppetundi oli kesk-  
miste päevas. Suurega algas igapäe-  
vane õppetöö koostöös üldise õpi-  
laste kogunemisega. Suurega need  
sisustati. Suures lõpetati õppepäev.  
Kas oli üllis rehtis viinurisi üksi-  
kute nädalapäevade vahel.
- 4) Kes koostas õppeasutuses tunniplaa-  
ni. Suulistest põhimõtetest või juhis-  
tust sepuvuse lähtuti.
- 5) Suures hinnati õpilaste tead-  
misi, käitumist, kas nendega  
või mingil muul viisil.
- 6) Suures toimus õppeaasta ja klas-  
sikuruse lõpetamine - kas eksamiiga  
või jooksvalt hinnati alusel. Suures  
tunnustusi anti. Kas korraldati pi-  
dulikke lõpuaktusi. Suures sisus-  
tati need.

# VI Õppe- ja kasvatus töö nim.

- 1) Kõikide pedagoogilisi õppeaineid ja meetodikeid õpetati viinlavalis klami-  
dis ja kui suure tundeid arvuga.  
Kõikidele alidele nende ainet õpetami-  
se meetodid. Kõik need õpetavad.
- 2) Kuidas suhtusid õpilased vii-  
õppeainetesse (võit. usinõpetus).  
Kõikidele õpikuile kasutati (autor,  
nimetus, lühike selgitus). Kõik mää-  
ral alid õpilased õpikutega varus-  
tatud.
- 4) Kuidas oli korraldatud pedagoo-  
gilise praktika proovituund.
- 5) Kõikidele praktikume korraldati  
õppeprotsessis.
- 6) Kõikidele alid õppeainetesse kasvatus-  
likele eesmärged. Kõikidele avaldus õppe-  
ainetesse pedagoogilisele suhtumisele.
- 7) Kõikidele kasvatuslikele mõjutamis-  
vahenditele kasutati. Kuidas reguleeriti  
õpilase õppimist. Kuidas kindlustati  
disipliini. Kõikidele reguleeriti  
(tõhusid, koristusi) kasutati.
- 8) Õpilaste suhtumine õppetööse, tule-  
vasele pedagoogi kutsele dis-  
triinise. Kõikidele konflikte esines  
õpilastega, nende põlvused. Kõikidele  
mis põhjused esines õpilaste väepa-  
heidmiste kelle otsused se toimus.
- 9) Kuidas oli korraldatud korra-  
pidamine vahetundides, kus alid  
korrapidajateks.

- 10) Muud sisemised klanijuhatajate töö.
- 11) Klanniräline töö. Muud sisemised üldkoolei-  
lised üritused organisatsiooni väepaaspool  
õpetunute (aktiivsed, loengud, esinemis-  
oonid, matkad, teatrid, kinod  
kirikukülastused jne.). Kas õpe-  
amuse korraldajad, pedagoogid, klassi-  
õpetajad jne. (kinnised, avalikud, kü-  
lalisega külastatav). Muudega seotud  
süstematilise muudatuse korraldajad ja nende  
tulemused.
- 12) Muud sisemised õpilaseorganisatsioonid  
või klanid töötavad õpetamises.  
Muud sisemised üritused. Muudega se-  
otud. Kui ilmselt on õpilaste osa-  
võtt nende töös.
- 13) Muud sisemised väepaaspool olevad orga-  
nisatsioonid või üritused töötavad  
õpilaste võtmeid osa ja muu intelli-  
gentsuse. Muud sisemised üritused osa-  
võtt. Muud sisemised üritused klanide õpe-  
tapad.
- 14) Kas õpilaste (õpetajate) on need  
kohaliku revolutsioonilise või töö-  
lisliikumise ja revolutsioonilise  
hoororganisatsioonidega. Muud  
seotud üritused.

VII Andmeid vutluskaaslaste hilisema elukõigu kohta pärast õppamist lõpetamist ja õpetajaks omandamist.

- 1) Elu ja tegevuskäik pärast pedagoogilise õppamist lõpetamist.
- 2) Kuidas hädasti oma pedagoogilist ettevalmistust täiendada selleks, et saada kiiresti tööle pärast ettevalmistust lõpetamist.
- 3) Kodaniku diktatuuride aegse poliitika haridusliku iseloomustuse, töötingimuste, suhteid ülemusega, lastevahetusega, kodaniku osavõetusega, osavõet avalikust (ultrakonna) elust, perekonna elust).
- 4) Kuidas suhtusid 20-30 a. pedagoogilise ettevalmistuse saanud õpetajad nõuagude võime taastamiseks 1940. a. l. Kõik need ühised 1940. a. kõhklematult nõuagude võimega. Siis neil vähenes. Konkreetsed hirmud ja häired. Neid õpetajate iseloomust.
- 5) Kõik need õpetajate väitlised suure osakaaluga ajal. Nõukogu- ja armee rüüride hävituspatallid, partisaanisalkad, kannatanud, ja isegi osaparteisid võime represseerida all. Neid õpetajate iseloomust.

#### IV Kasutatud kirjandus.

1. A. Elango, "Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte arengust", Tartu, 1968. a.
2. E. Elango, "Koolireformid kodanikus Eestis", "Nämaoguude Kool", m. 9, 10; 1959. a.
3. H. Saarniit, "Haridusolud kodanikus Eestis aastail 1920-1924", "Nämaoguude Kool" m. 6, 1955. a.

## S'igukord.

|     |                                                                                                                            |    |
|-----|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| I   | Haridusolude üldine iseloomustus                                                                                           |    |
|     | Eestis aastatel 1920-1937 . . . . .                                                                                        | 2. |
| II  | Muutlusel saadud andmed . . . . .                                                                                          | 14 |
|     | 1. Andmed vstluskaaslane kohta . . . . .                                                                                   | 14 |
|     | 2. Pedagoogilise õppeasutuse materi-<br>aali baas . . . . .                                                                | 15 |
|     | 3. Kaadrid pedagoogilises õppeasutuses . . . . .                                                                           | 17 |
|     | 4. Õpilased pedagoogilises õppeasutuses . . . . .                                                                          | 20 |
|     | 5. Õppe-ja kavatustöö korraldus . . . . .                                                                                  | 22 |
|     | 6. Õppe-ja kavatustöö sisu . . . . .                                                                                       | 23 |
|     | 7. Andmeid vstluskaaslane keelse ma-<br>luväigu kohta pärast õppeasutuse<br>lõpetamist ja õpetajakutse omandamist. . . . . | 27 |
| III | Küsimused 1920-30. a. Eestis pedago-<br>gilise ettevalmistuse saanud untlamises . . . . .                                  | 31 |
| IV  | Kasutatud kirjandus . . . . .                                                                                              | 36 |